

VEM FRÄMJAR KONSTEN I USA?

Av cand. philol. NILS BJÖRN KVASTAD

Om förändringarna i det amerikanska kulturstödet och den nya syn, som håller på att växa fram, orienterar i denna artikel cand. philol. Nils Björn Kvastad.

De utvecklade länderna i Amerika och Västeuropa är på många sätt stater under uppbrott. Utvecklingen går så fort att man snart inte längre kan tala om utveckling, utan om explosion. Nationalprodukten växer oavbrutet, lönerna stiger likaså och de gamla ideologiska spökerna försvinner uppåt skorstenarna. Denna allmänna samhällsutveckling avspeglar sig också i politiken och den politiska debatten, som mer och mer distanserar sig från lönepåsen. De materiella förhållandena är nog viktiga, men de är inte allt. I "the affluent society", som inte tycks vara så långt borta, rycker de stora ekonomiska frågorna från centrum ut mot periferin, medan nya områden dyker upp i synranden, områden där nyckelorden är "konst" och "kultur". Tidigare var kulturfrågorna ofta begravna under mäng-

der av ekonomisk statistik, och den politiska tyngdpunkten rörde sig från smör- till äggpriserna — och tillbaka. Kulturfrågorna nämndes gärna bara i förbifarten.

Men nu på 60-talet har kulturpolitiken blivit ett av de politiska huvudfrågorna, och i många länder har det gjorts åtskilligt för att främja kulturlivet. I Norge har man fått den så kallade Kulturfonden, och även i de övriga nordiska länderna får konsten sitt bidrag. Tidigare blev sådana tankar inte ens avvisade — de tänktes helt enkelt inte. I dag har det gamla motståndet mot kulturlivet dämpats ned, särskilt på pietistiskt håll, där man tidigare visste föga om kulturlivet och tyckte illa om det man kände till. De flesta regeringar vill i dag gärna fungera som någon sorts kulturell dynamo.

Kennedyinitiativ

En sådan utveckling med statligt stöd åt kulturlivet är nu också i gång i USA. Som med så mycket annat, togs initiativet även här av Kennedy. Han fick entusiastiskt bifall från många håll, men senaten var tveksam när det gällde att använda skattemedel till kulturen, så

det blev små resultat. Johnson har lyckats uträtta mer. Den 24 februari i fjol etablerades sålunda "the National Council of the Arts" med Roger L. Stevens som president.

Denna utveckling har fått kraftig stimulans från den s.k. "cultural explosion" i USA. Teatrar och seriösa orkestrar går för fulla hus och värdefull litteratur och klassisk musik är i solskenet som aldrig förut. Detta står kanske i sammanhang med den starka utveckling av befolkningens utbildningsnivå som äger rum.

Det stöd konsten mottar i USA, får den huvudsakligen från tre källor. Den ena utgöres av välbärgade privatpersoner, den andra av olika organisationer och den tredje av myndigheterna.

I Amerika har rika privatpersoner lång tradition som konstens stödjelare. Ofta har de nog varit bättre orienterade om börsnoteringarna än om konst och har köpt bra och dåligt om varandra, där de for genom muséerna för att se vad som var till salu. De har nog också lätt omgivits av halvkonstnärer som letade sig fram till gröt-fatet med sina refuserade verk, människor som strömmade till, där de anade en välfylld plånbok och sociala pretentioner.

Detta var förr i tiden. I dag händer det mera sällan att en rik amerikan väljer ut t. ex. tavlor utan expertisens hjälp. Privata samlingar väljs inte ut av ägaren ensam, utan

han söker råd hos konstexperter eller konstgallerier.

Varför köper man då konst? Orsakerna är många. Den viktigaste är givetvis att man tycker om den, fastän så inte alltid är fallet. Konst är på modet just nu, och folk med ambitioner vill gärna följa med. Det man köper är inte så mycket verk av de gamla som det nyaste nya. Ju mera experimentellt, dess bättre, sägs det.

Organisationernas roll

Nog finns det också folk som använder konst, och särskilt dyrbar konst, som penningplacering.

Men privatpersonerna är inte de största konstkonsumenterna i dagens Amerika. De stora kunderna utgöres av de många olika organisationerna. Tidigare kunde dessa nog företa sina inköp med entusiasm och fantasilöshet, men i dag söker de flesta sakkunnigt råd.

De viktigaste av dessa organisationer är de s.k. "non-profit-organisations", som utbildningsinstitutioner, kyrkor, konstcentra och olika fonds. Den största av de sistnämnda är Rockefeller Foundation. Den delar också ut stipendier och ger gärna alla begåvningar en chans.

De stora kyrkoförsamlingarna är också goda kunder, inte minst hos arkitekter med konstnärliga ambitioner. Bland de modernaste och mest experimentella byggnaderna i USA finns det kyrkor.

"The Museum of Modern Art"

är den största konstkunden. Kanske är detta också den konstinstitution som har det största inflytandet i världen i dag.

Som nämnt, är myndigheterna konstens tredje stora huvudkälla i Amerika. I den plan för ett nytt Gosen som president Johnson har lanserat under namnet "the great society", ingår också konsten som en viktig del. Man menar måhända att det hjälper föga om magen är full, men huvudet tomt. Och trots ovilja från enstaka personer går planerna sin gång med stöd åt kulturcentra och konstnärer.

Men det är inte bara de centrala myndigheterna som ger sitt åt konsten. Mycket göres också på det lokala planet. Många städer har givit skattelättnader som kommer kulturlivet till godo och ger även bidrag till olika kulturbyggnader.

I staten New York har man t. ex. ett kulturråd till stöd åt kringresande operaensembler, baletter och utställningar. 24 andra stater har nu så småningom fått liknande program.

Samhällsstöd — hur långt?

Hur långt bör samhället gå i sin hjälp åt kulturlivet?

Om detta råder delade meningar i USA, som annorstädes. Det finns folk som hävdar att om konstnärerna kommer på statens lönelistor, kommer det att få tråkiga följder för deras oberoende. Och de fruktar att man kan få samma förhållanden för konsten som i de to-

talitära staterna, där konstnärerna är disciplinerade kultursoldater, hängivna regeringen och med ett rent sinnelag. Men det är inte mycket som underbygger ett sådant påstående. De flesta forskare är t. ex. statligt avlönade, i varje fall i Europa. Men det torde inte vara mycket som talar för att dessa statsanställda låter sin forskning bestämmas mera av hänsyn till de maktavande än de privatanställda eller forskare som arbetar för egna medel. Och detta trots att särskilt ämnen som sociologi, socialekonomi, statsvetenskap och filosofi lätt kan vända upp och ned på många av de maktavandes dyrbaraste teser.

Det kan över huvud taget tyckas som om konstens frihet inte står i något intimt sammanhang med hur konstnären får sina inkomster utan är mest beroende av det allmänna politiska klimatet. Både under Hitler och Franco har kulturlivet varit bundet till händer och fötter, trots att det inte har varit ekonomiskt beroende av staten.

Det finns all grund att tro att det ökade stödet åt kulturlivet i världens mest framåtskridna länder är ett tecken på en djupare samhällelig utveckling. I dessa stater har man nu kommit så långt att de materiella behoven i stort sett är tillfredsställda, och i Nord-Europa är dessa materiella förmåner också relativt jämnt fördelade. Så är inte fallet med de kulturella. Utbildningen är fortfarande i stor

grad ett privilegium, bestämd som den är av ekonomiska och i många länder även geografiska förhållanden. Detsamma gäller tillgången på kultur i allmänhet, på teater, utställningar etc.

Stora politiska rörelser har haft som sitt primära mål att förbättra den stora massans materiella villkor. I dag har alla en rimlig levnadsstandard, som kan väntas öka jämnt och säkert. Samtidigt ger välståndssamhället social trygghet åt alla. Detta gör att de rent mate-

riella kraven inte längre blir så påträngande, och det sker en politisk frontändring, så att andra sektorer av samhällslivet kommer i brännpunkten. Från de materiella förhållandena i samhällslivet förskjutes tyngdpunkten — kanske inte så fort, men riktningen är klar — över mot det mera immateriella. Som ett tecken på en sådan utveckling måste man antagligen betrakta det intresse och stöd som kulturlivet i USA i dag röner från landets politiska ledare.

Den socialdemokratiska **MAKTAPPARATEN**

— en serie utredningar som bl. a. vill sprida saklig information om den roll, som förment opolitiska organisationer spelar för att stärka socialdemokratiens politiska inflytande, när det gäller

- BARN** *Jan-Olof Sundell: Unga örnar.*
Pris 5 kr.
- PENSIONÄRER** *Rolf och Lena Norberg: Pensionärernas Riksorganisation och partipolitiken.* Pris 7 kr.
- FACKFÖRBUND** *Birger Hagård: Socialdemokratien och Fackföreningsrörelsen.*
Pris 12 kr.
- BOSTÄDER** *Östen Bohlin: Makten och Bostäderna.* Pris 7 kr.
- HYRESGÄSTER** *Jan Gillberg: Hyresgäströrelsen och bostadskonsumenterna.* Pris 7 kr.

I bokhandeln eller direkt från

FORUM FÖR BORGERLIG DEBATT